

Tomo Petreikio nuotrauka

AUDRIUS AMBRASAS. KARTAIS GERAI VISKO NEŽINOTI

— KALBINO ANDRIUS ROPOLAS

Technologijų pasaulyje per porą metų įvyksta radikalių pokyčių, išvystame viską keičiančių inovacijų, o štai architektūroje, jeigu viskas tvarkoje, gauname statybos leidimą. Čia per kelis mėnesius ar metus perversmo nepadarysi, turi nusiteikti ilgų distancijų bėgimui. Apskritai, iš esmės nieko naujo šioje profesijoje per

paskutinį šimtmetį ir nenutiko, vienas kitas bandymas plaukti prieš srovę, ir tiek. Postmodernizmas atėjo ir praėjo, nepalikęs ryškesnio pėdsako, parametrinis dizainas greitai pakilęs sprogo kaip „dot com“ burbulas. Dabar – tiesiog nuosaikumo, o galbūt nusivylimo periodas, kai, atrodo, niekas labai nebesistengia „išrasti

dviračio“, vienintelė ambicija – padaryti gerai, kokybiškai, kad ir tą patį, kas jau tapo įprasta.

Nesiblaškęmą bei architektūrinį stabilumą man Lietuvoje geriausiai įkūnija Audriaus Ambraso architektų biuras, kuris daugiau nei 30 metų stabiliai bėga ilgą distanciją, vis pateikdamas

dėmesį traukiančių realizacijų. Tai nėra pats produktyviausias ar didžiausias kolektyvas, bet tarp jo darbų – tokie solidūs projektai kaip „Swedbank“ būstinė Vilniuje, Paupio kvartalo dalis ir „Vizium“ mokslo centras Ventspilyje. Nedidelė kelių žmonių komanda yra laukiama

turbūt visuose svarbiausiuose kviestiniuose konkursuose, o pati sau visada aukštai kelia kokybės kartelę. Pamenu, su nuostaba vaikščiojau aplink Paupio verslo centrą ir apžiūrinėjau, kaip lietvamzdžiai nuo įėjimo stogelių integruoti į langų rėmus, ar kaip ant stogo pūpsos vos matomas kaminukas, pagamintas iš rūdinto plieno. A. Ambrasas dėmesį smulkmenoms pokalbio metu nusakė taip – kiekviena detalė svarbi, nes nežinau, ar dėl jos viskas nesugrius.

Kita mano pašnekovo veiklos pusė, nors ir dėl jos išlieka kuklus, – visuomeninė. Jis vis pakursto, taip pat pats vykdo dėmesio sulaukiančias iniciatyvas. Ilgą laiką, kol „Architektūros fondas“ neturėjo savo fizinės vietos, organizacijai adresuoti laiška keliaudavo būtent į A. Ambraso biurą. 2014-aisiais kilo diskusijos dėl architektos siūlymo sovietines žaliojo tilto skulptūras patalpinti į metalines konstrukcijas. Palankaus klimato idėjos realizacijai reikėjo laukti net 7 metus, tiesa, minėtosios konstrukcijos ant tilto pastatytos jau po skulptūrų nukėlimo. A. Ambraso dėka 2016-aisiais architektai susibūrė į fotoakciją, skirtą palaikyti vėliau pradėtą griauti Kelių policijos pastatą Giraitės gatvėje Vilniuje, tuo pradėdami diskusijas apie lietuvišką postmodernizmo palikimą. Netrukus visuomenę vėl audrino kitas sumanymas – Aukų gatvėje, priešais Lukiškių aikštę, sukurtos „Paminklo“ vizualizacijos, kurios 2018 metų vasario 16-ąją realizavosi kaip milžiniška šviesos instaliacija. Kai kurias iniciatyvas veikiausiai pamiršau paminėti, o apie dalį net nežinau. Architektūros darbai bei, neabejotinai, visuomeninė veikla 2016-aisiais A. Ambrasui pelnė Lietuvos nacionalinę kultūros ir meno premiją.

Kalbėjomės sekmadienį jo biuro maketinėje – susibūrimų erdvėje, kurioje yra gimusi, tikiu, ne viena iniciatyva, ne kartą vykę „Architektūros fondo“ susirinkimai, o visai neseniai – leidyklos „Lapas“ susitikimas dėl planuojamos leisti naujos A. Ambraso architektų biuro knygos. Pokalbių pašnekovas pradėjo prisimindamas kažkada prieš atvykstant į studiją gautą Rūtos Leitanaitytės (buvusi Lietuvos architektų sąjungos pirmininkė, turinti laidą „Žinių radijuje“) laišką,

kuriame buvo metodiniai nurodymai architektams, kaip kalbėti: stengtis nevertoti specifinių terminų, o svarbiausia – nesiskųsti ir neverkti, jog viskas blogai. Nors du susitikę architektai turbūt negali nedejuoti, minėtųjų rekomendacijų stengėmės laikytis ir mes.

— Kas jus dabar domina?

Nėra vieno dalyko. Neseniai ruošiausi paskaitai apie Vilniaus architektūrinius mitus. Pradėjau vėl gvildinti mistinę „Tautos namų“ ant Tauro kalno vietos temą ir pamačiau, kiek daug išlenda įvairių galų, neatitikimų, vos rimčiau pasigilinus. Susimąščiau, kad aibę prasimanymų mes iš karto priimame už tikrą pinigą, prieš tai visapusiškai neįvertinę turimos informacijos.

Kartais užsikabini už temos, pradedi azartiškai po ją kapstyti, ieškoti teisybės, o atrandi kompleksškumą, daugiasluoksniškumą. Tai tikrai įdomu, bet kartu ir atima daug energijos. Dabar pasakiau sau, kad gal nebereikia – kartais geriau gyventi kažko nežinant, negu žinant per daug.

Galbūt nežinojimas bei kai kurių dalykų „palaidojimas“ yra architektūrinio darbo dalis? Juk architektams nevalia pamiršti teisinės bazės, ir kartais palankiau, jog ne visada viskas būtų žinoma. Sakykite, kokiomis aplinkybėmis vienas ar kitas pastatas iškilo, ar, pavyzdžiui, tualetai tikrai atitinka kreivus reglamentus ir panašiai.

Architekto profesija panaši į advokato. Viskas stipriai apribota įvairių taisyklių. Turi gerai išmanyti normas ir jų kritines dalis panaudoti savo originaliam sprendimui realizuoti. Vienos tiesos, kai viską gali įgyvendinti paraidžiui, turbūt nėra. Na, gal ir yra, bet ji dažnai labai nuobodi.

Jei įstatymų paraidžiui įgyvendinti neįmanoma ir nuolat tenka ieškoti apėjimų, ko gero, reikšmingą vaidmenį atlieka moralinis kompasas?

Taip, tas tiesa. Tačiau dabar formuojasi ir tokia opinija, kad visiems bus geriau, jeigu bus teisinga, bet – nepadaryta. Sakyčiau, skirtis tarp rytietiško supratimo apie įstatymus ir vakarietiško, tarp nepasitikėjimo ir pasitikėjimo. Pavyzdžiui, gaisrinės saugos normos, sukančios

draudimo keliu. Buvo atsiradusi galimybė daryti rizikos vertinimo skaičiavimus kiekvienam projektui individualiai – tai leisdavo ieškoti lankstesnių sprendimų, projektuoti geresnius, patogesnius ir kartu saugesnius pastatus. Tačiau šis principas vėliau panaikintas, nes atsiradavo piktnaudžiaujančių, priskaičiuojančių nesąmonių. Taip po truputį apstatome saugikliais, papildomais įstatymais, draudimais. Viskas iš nepasitikėjimo – mūsų moralinis kompasas išsiderinęs.

Bet nukrypstam nuo Rūtos Leitanaitytės rekomendacijų nedejuoti (*juokias*). Reikia *pozityvo*.

— Architektūroje vyksta pozityvių pokyčių?

Kas kelerius metus atsiverčiu „Žvilgsnio į save“ architektūros apdovanojimų archyvą internete, pasižiūriu, kas buvo daryta anksčiau, – mano galva, situacija gerėja. Išėjęs į gatvę bei apsidairęs to gal ir nesuvoksi iš karto, bet jeigu lyginsi konkurse dalyvaujančius objektus po vieną, skirtumas matomas. Gera architektūra tampa nesvetima ir socialiniams, viešųjų erdvių projektams, apskritai kyla projektų įgyvendinimo kokybė.

— O visuomenės skonis irgi tobulėja?

Architektūra yra labai archajiškas menas. Tik prieš šimtą metų joje prasidėjo kardinalūs pokyčiai, 1923-ųjų Le Corbusier manifestas, galima sakyti, ženklino tą ribą. Vienas amžius jau labai nedaug, tik mažas tarpšnis žmonijos istorijoje. O iki tol vyko nuosaikūs dekoravimo estetikos kitimai, tobulėjant statybos technologijoms, pastatai po truputį erdvėjo, bet iš esmės beveik jokių ženklių poslinkių nebuvo. Tai, kad architektūra evoliucionavo lėtai, manau, žmonių sąmonėje užkodavo pastatų formas, kurias jie atpažįsta kaip ženklus. Intuityviai jaučiame, kaip atrodo ar turėtų atrodyti rūmai, gyvenamasis namas, teatras ar sandėlis. Matydami abstrakčias šiuolaikinių pastatų formas, žmonės kartais pasimeta, pasijunta nesaugiai, nes įmanoma supainioti rūmus su tvartu. Jeigu gatvėje paklausinėtume, kas gražiau – modernistinis ar secesinis namukas, turbūt į vienus vartus praloštų modernistinis. Visuomenės skonis iš esmės konservatyvus ir greitai nesikeis. „Betoninis bunkeris“, „stiklainis“, „tiesiog dėžė“ – dažni šiuolaikinės architektūros apibūdinimai

Mokslų ir inovacijų centras VIZIUM Ventspilyje, 2022. Architektai – Audrius Ambrasas, Vilma Adomonytė, Jonas Motiejūnas, Viktorija Rimkutė, Justas Jankauskas, Norbert Tukaj nuotraukos

viešojoje erdvėje, ir architektams tenka su tuo susitaikyti.

_____ Egzistuoja lietuviškas architektūrinis savitumas?

Jeigu sutariame, kad architektūra yra visuomenės atspindys, tai gal pradžioje aptarkime lietuvišką identitetą? Man kartais atrodo, kad lietuviai – labiau karžygių, o ne nuoseklių, kantrių kūrėjų tauta: mums svarbu kažką perskristi, perplaukti, nugalėti ir paskui tuo puikuotis. Puišybė bei paviršutiniškumas kažkiek atsispindi ir mūsų formuojamoje aplinkoje – reikia daug, greitai, nebrangiai, bet prabangiai – kad galėtum pasigirti.

Apie architektūrinį tapatumą visada lengviau kalbėti stebint iš šalies, iš laiko distancijos. Pavyzdžiui, mano akimis, net estų ir suomių naujoji architektūra nėra tokia pat, nors tai giminingos tautos. Žvelgiant į sovietinio modernizmo, kuris tarsi niveliavo kultūrų skirtumus, laikus, vis tik galima įmatyti, tarkime, Estijos ir Lietuvos architektūros ypatybių. Sakyčiau, mūsų architektūrą darbai buvo geresni, elegantiškesni.

O šiaip tai tautos skonių, ko gero, puikiausiai atspindi kapinės. Ir ne vien požiūrį į estetiką, bet ir į gyvenimą apskritai, išreiškiamą neadekvaciai, perdėtu dėmesiu tam, kas jau praėjo. Architektai, kurdami profesionaliąją architektūrą, bendrąjį visuomenės skonį kažkiek iškreipia,

tačiau kapinėse vyraujantis estetikos *makalūzas* yra nuoširdus.

_____ Ko mums trūksta?

To elementaraus nuoširdumo. Atrodo, lyg žmonės ne sau kurtų interjerus, o kažkam kitam – siekia, kad vizualinis paviršius būtų gražus, bet ne jie patys gražiai gyventų viduje. Ir čia ne vien užsakovų, bet ir architektų problema.

Bendras lietuvių skonis sovietmečiu buvo stipriai deformuotas. Susiformavo neapykanta estetikai, kuri primetama, o architektai tapatinti su valdžia, mat vykdė jos užsakymus. Vėliau atėjo nepriklausomybė su postmodernizmu, ir visi

pradėjo daryti viską kitaip, tiesiog nes atgavo laisvę. Jei pažiūrėsime į tarpukarį, anuomet tikrai ryškesnis bendras santūrumas, nuosaikumas. Žinoma, ir tada architektai kartais būdavo kritikuojami, kad pastatai per dideli, per modernūs, tačiau dabar tuos statinius mes labai vertiname. Tikiuosi, visuomenės skonis su laiku atsistatys.

_____ Ar dažnai tenka atsisakyti pasiūlymų?

Tenka, nežinau tik, ką reiškia „dažnai“. Pradžioje, aišku, darydavom daugiau, bet patirtį lydi suvokimas, kad ne visko reikia imtis. Dabar pirmiausia, kartais – be jokių įsipareigojimų, pabandai pagalvoti, paeskizuoti, su klientu pasitarti, kas jam būtų priimtina, ar yra sąlyčio taškų. Labai

negerai, kai pirma įsipareigoji ir tik po to supranti, jog nieko gero iš to neišeis. Nėra nieko blogiau, nei daryti tai, kas nepatinka, – tikra kančia. Kartais nutinka ir taip, kad užsakovai puikūs, vieta fantastiška, o štai šaunios idėjos – nėra.

Jeigu žiūrėtum į architektūrą vien kaip į verslą, galėtum imtis bet ko, bet ji tik labai nedidele dalimi yra verslas.

Man imponuoja Peterio Zumthoro požiūris į naujus pasiūlymus: kai kartą į šį šveicarų architektą kreipėsi turtingi amerikiečiai, prašydami suprojektuoti jų privatų namą, jis atsakė – gerai, atvažiuosiu, pakalbėsiu, pabūsiu su jumis ir tada nuspręsiu, ar jums dirbsiu.

_____ O kada suprantate, jog idėja tikrai gera?

Kartais sumanymas gimsta labai greitai, vos pakalbėjus su užsakovu. Tada vis tiek palauki bent savaitę prieš pranešdamas, kad negalvotų, jog mintys lengvai akimirksniu nukrenta iš dangaus. Bet ar tai gera idėja, ar ne, iš karto pasakyti sunku.

Būna, atsižvelgiant į kliento komentarus ar į atsiradusią naują informaciją, ji dūžta, bet iš šukių susidėlioja nauja, gal net geresnė. Tada žiūri į pirminį sumanymą, ir jis jau nebeatrodo įdomus. Architektūra nėra tokia kūryba, kurioje viskas priklauso išimtinai tik nuo kūrėjo, – ji

Versto namai PAUPYS Vilniuje, 2020. Architektai – Audrius Ambrasas, Rasa Ambrasienė, Jonas Motiejūnas, Justas Jankauskas. Levos Saudargaitės nuotrauka

gimsta daugybės ingredientų mišinyje. Jeigu „chemija“ gera, randasi ir gera mintis. Tačiau net ir statybos metu iki tam tikro momento kamuojama nerimas, ar pavyks. Palengvėjimas ateina tuomet, kai galiausiai topteli mintis, kad gal vis tik bus gerai.

Kaip tvarkotės su reiklumu sau? Kada sakote – jau gana?

Niekada negana – perfekcionizmas, turbūt, yra profesinė architektų liga. Viena detalė gali tapti kritinė – galbūt vienur kažkas nepadaryta, kitur praleista, ir štai viskas pradeda griūti. Bendram projekto išbaigtumui svarbi kiekviena smulkmena, galima jį tobulinti iki

begalybės, tačiau išaušus dienai „X“ paleidžiame tokį, koks yra, – paskutinę akimirką sprendimų stengiamės nekeisti, nes jaučiuosi labai blogai, jeigu tenka vėluoti.

Jūsų biuras, atrodo, sąmoningai nedidelis. Ką tai jums duoda?

Norint turėti didesnį, reikia mokėt jį valdyt, sukurti struktūrą. Aš tiesiog siekiu, kad visi objektai būtų kontroliuojami iki smulkmenų, kad jie gautų pakankamai dėmesio, kad būtų galima juos sekti visuose etapuose. Dabar kuriasi dideli biurai, kuriuose vienu metu vykdoma daug projektų, bet, man atrodo, neretai dingsta kūrybinis individualumas. Mano komandos dydis

sąmoningai toks – narių tiek, kiek gali pasiekti vieno žmogaus rankos. Nors verslo požiūriu tai gal ir neprotinga, nes jei tie keli projektai sustoja, žiū, ir nebeturi darbo.

Neseniai atidarytas jūsų projektuotas „Vizium“ mokslo centras, dar anksčiau pastatytas „DnB“ banko pastatas Latvijoje. Nepaisant to, lietuvių architektai nedaug dirba užsienyje. Kodėl?

Sakoma, kad daržoves sveikiausia valgyti tas, kurios užaugintos ne didesniu nei 300 kilometrų spinduliu nuo tavęs. Su architektūra turbūt irgi panašiai – geriausia ją kurti ir vartoti

Versto namai PAUPYS Vilniuje, 2020. Architektai – Audrius Ambrasas, Rasa Ambrasienė, Jonas Motiejūnas, Justas Jankauskas. Norbert Tukaj nuotrauka

maždaug tokiu atstumu. Žinoma, vienas kitas egzotinis vaisius taip pat gerai, vis tik darbas svetur – greičiau išimtis, o ne siekis ar taisyklė. Nors, pavyzdžiui, mūsų dalyvavimo užsienio konkursuose patirtis yra daug geresnė nei Lietuvoje – sėkmės procentas ženkliai didesnis.

Kai garsūs visame pasaulyje biurai, iki šiol nieko nedarę mūsų regione, pakviečiami dalyvauti konkurse ir kažkaip netyčia jį laimi, kyla įvairių minčių?

Esu girdėjęs, jog vystytojai kviečiasi užsienio architektus tiek rinkodaros tikslais, tiek dėl to, kad neva taip lengviau suderinti projektą. Stambūs

vystytojai ne visada nori architektūrinius konkursus palikti savieigai bei atsitiktinumu.

Bet kuriuo atveju, konkursas yra šiek tiek ir loterija. Dalyvavau „Mokslo salos“ Kaune vertinimo komisijoje. Organizatoriai „Malcolm Reading Consultants“ suskirstė mus po du, davė lipdukų ir paprašė apeiti vieną ratą bei suklijuoti lipdukus ant labiausiai patikusių darbų. Taip atsirado favoritas. Aš buvau įsitikinęs, kad tas darbas lietuvių, – vaikstant vietoje ir bandant įsivaizduoti siūlomą pastatą atrodė, jog tik vietiniai architektai galėjo pasiūlyti tokį kontekstualų projektą. Vyko keli komisijos posėdžiai, ir paskutiniame balsavime visai nedaug trūko, kad būtų išrinktas kitas pasiūlymas.

Ar, be rinkodaros niuansų, Lietuvoje projektuojantys užsienio architektai dar kažką atneša?

Jų dalyvavimas konkursuose iš esmės yra sveikintinas dalykas – kartais iš šalies, per daug nežinant vietinių peripetijų, galima pasiūlyti netikėtai gerų sprendimų. Manau, kalbant apie statybų technologinę pusę, tai tikrai pakelia mūsų lygį. Pavyzdžiui, buvome verslo centro „K29“ Vilniuje architektūros konkurso finale, sekiau ir tolesnį procesą; mano vertinimu, danų architektai technologiškai gerokai kilstelėjo kartelę.

Dalyvavote daugelyje skirtingų konkursų – kuri patirtis įstrigo?

„Swedbank“ centrinė būstinė Vilniuje, 2009. Architektai – Audrius Ambrasas, Vilma Adomonytė, Tomas Eidukevičius, Donatas Malinauskas. Nathano Willocko nuotrauka

Ventspilyje „Vizium“ mokslo centro konkurso organizatoriai gana supratingai žiūrėjo į viešųjų pirkimų biurokratinis reikalavimus. Gal ne visai teisingai ten pateikėme reikiamus dokumentus, bet jie mums davė laiko, padėjo, paaiškino, ką reikia ištaisyti, dėjo visas pastangas, kad išrinktas geriausias projektas būtų realizuojamas. Deja, Lietuvoje viešųjų pirkimų konkursuose mūsų patirtis liūdna – viskas būdavo daroma priešingai, dėl biurokratinės teisybės.

Pradžioje minėjote, kad stengiatės mažiau draskytis, mažiau kažką įrodinėti, bet vis tiek aktyviai veikiate

visuomeninėje erdvėje. Tai Žaliojo tilto skulptūros, tai šviesos bokštų instaliacija Lukiškių aikštėje, galų gale – tyrimas bei paskaita apie „Tautos namų“ mitą Vilniuje...

Būna, išsprūsta, o vėliau galvoji, kam viso to reikėjo. Kai atsiranda mintis, ne visada turi teisę ją paslėpti, pasilikti sau. Papasakoji, parodai kažkam, žiūrėk, pagiria, tuomet paleidi plačiau, ir viskas *užsikuria*. Architektūra – tarsi galvosūkis, todėl kai viešojoje erdvėje susiformuoja kažkokia iš pirmo žvilgsnio neišsprendžiama problema, nejučia pagauna azartas ją išnarplioti, o besistengiant kartais ateina nušvitimas (*juokiasi*).

— Kaip architektūrai įtaką daro politika?

Didžiųjų objektų, kurie statomi už viešuosius pinigus, realizacija arba nerealizacija gerai atspindi visuomenės gebėjimą priimti sprendimus ir juos įgyvendinti pasitelkiant politinę valdžią, čia išryškėja ir politinės lyderystės svarba.

Pastarasis metas – pandemija, karas – atskleidė, jog Europoje stinga lyderių. Regis, buvo susiformavęs požiūris, kad ryškūs lyderiai yra blogis, jie nereikalingi, bet atsidūrus kritinėse situacijose paaikškėjo, jog nelabai yra kam priimti sprendimus. Kažkuria prasme didelių projektų įgyvendinimo procesą irgi galima lyginti su katastrofa.

„Swedbank“ centrinė būstinė Vilniuje, 2009. Architektai – Audrius Ambrasas, Vilma Adomonytė, Tomas Eidukevičius, Donatas Malinauskas. Končio Šatūno nuotrauka

Reikia, kad visuomenė tais sumanymais patikėtų, skirtų pinigų jų realizavimui, o tam būtinas lyderis, kuris sugebėtų įtikinti, kurio visi paklausytų.

Pas mus tapo įprasta, jog kiekviena nauja valdžia atėjusi revizuoja tai, kas anksčiau nuveikta ar suplanuota. Štai, pavyzdžiui, niekaip neišsprendžiamas Vilniaus sporto rūmų klausimas. Tiek diskusijų ratų prasukta, tiek visko atlikta, statybos leidimas gautas, o dabar pareiškama, kad gal nieko čia nedarysime. Viešbučiai šalia pastatyti, bet staiga kongresų centro nebereikia – gal geriau muziejus? Nebėra tęstinumo, nebėra ir pasitikėjimo. Kažkodėl dažnai galvojama, kad jei ne mes įgyvendinsim, tai tada geriau niekas.

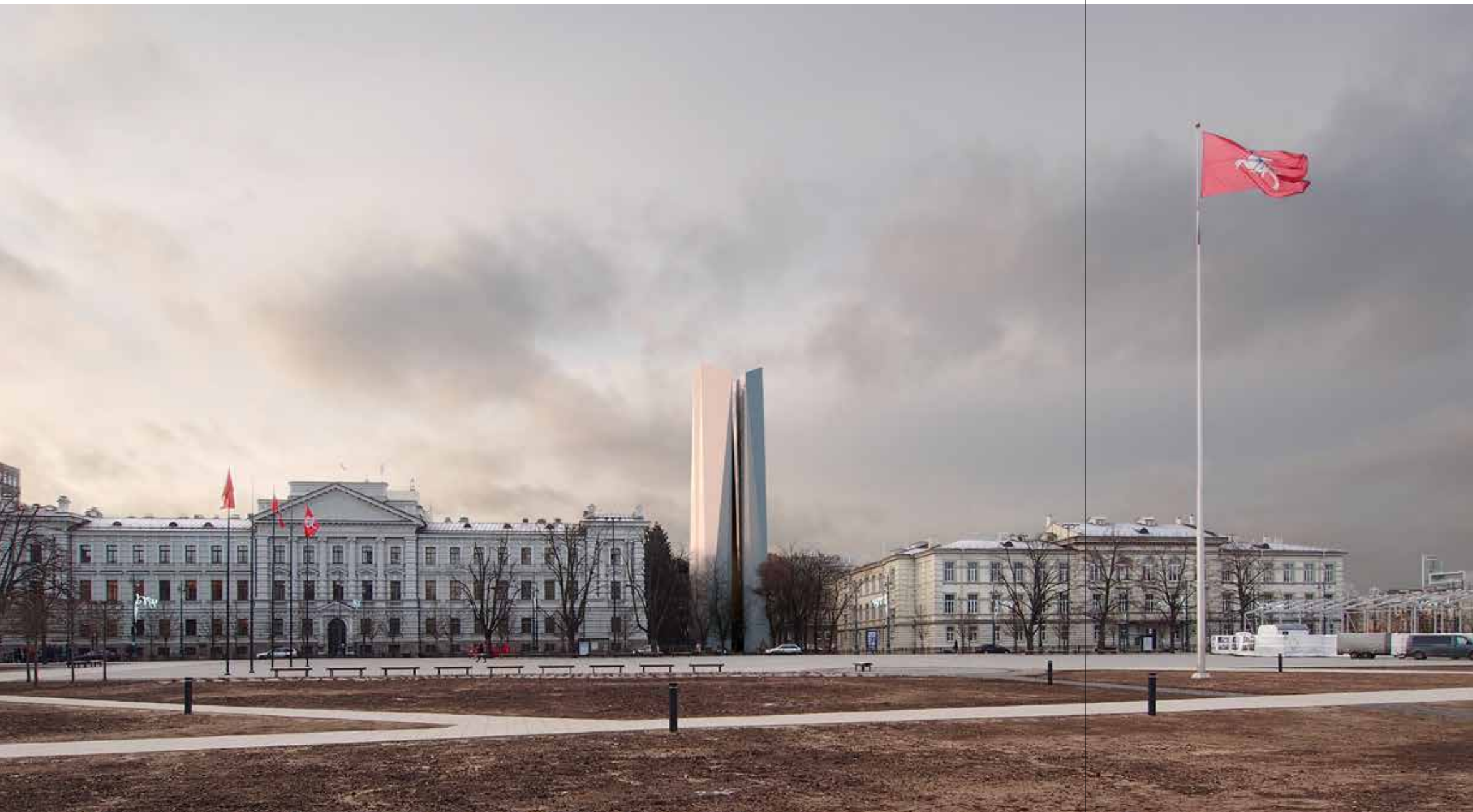
Labai pasigendu susitarimo siekiant rezultato, o ne kandžiojimo vienų kitiems į kojas.

— Ką Vilniuje dabar būtumėte linkę pakeisti?

Makrolygmenyje norėčiau, jog nebeliktų Vilniaus „Bermudų trikampio“: Tauro kalnas – stadionas Šeškinėje – Sporto rūmai. Reikėtų, kad šios trys vietos būtų vienaip ar kitaip sutvarkytos ir nebeslėgtų mūsų sąmonės.

Dar labai norėčiau sutvarkyti ir mikrolygmenį. Pavyzdžiui, eini gatve ir matai išstisus alėjas *šaslykų* – automobilių stovėjimo vietų ženklų. Gerai,

kad bent jau Senamiestyje jų formatas sumažintas. Anksčiau šalia mūsų biuro Teatro gatvėje automobilių stovėjimo vietos buvo rezervuotos kas penkis metrus, tad ir penkiaaukščiai ženklai maksimalaus dydžio tokiais pat atstumais buvo sustatyti. Turbūt viskas pagal įstatymus, tačiau labai kvaila. Juk tikrai nereikia jų matyti iš kilometro, jie galėtų būti nedideli ir dalykiški. Anksčiau žiūrėdamas į tuos kvailus ženklus nejučia pradėdavau nervintis, bet dabar dažniausiai stengiuosi jų nepastebėti ir apie juos nebegalvoti.

Paminklo Aukų gatvės skvere Vilniuje idėja, 2017. Justo Jankausko vizualizacijos